

Direnmekle yetinmek, iktidarı istemekten kaçınmak: (Yeniden) ihanete uğrayan devrim*

Tom Brass

Yanlış olanla başlamalı ve onu doğru olana dönüştürmeliyiz. . . . Birini doğru olana ikna etmek için, doğruyu ortaya koymak yetmez; hatadan hakikate giden *yolu* bulmamız gerekir.

Ludwig Wittgenstein**

. . . bir devrimin iyi bir tarihi, onu anlamadan, dolayısıyla da ona bir dereceye kadar sempati duymadan yazılamaz — bu hiç kuşkusuz ki devrim patolojik yahut kriminal bir olgu olarak kabul edilmediği takdirde mümkündür; böyle bir kabul sadece tarih dışı değil, dehşet verici ölçüde kibirlidir de.

Raymond Postgate***

Giriş: Mahşerin beşinci atlısı olarak devrimci sosyalizm

1789 Fransız Devrimi'nin 200. yıl dönümünde olduğu gibi, 1917 Rus Devrimi'nin

* *Science & Society*, cilt 83, sayı 1, Ocak 2019 içinde yer alan bu yazıyı [Power Wanting, but Wanting Power? Betraying Revolution (Again)] Türkçeye Özdeniz Pektaş çevirmiştir.

** *Remarks on Frazer's Golden Bough*, Retford, Nottinghamshire, İngiltere: The Brynmill Press, s. 1, vurgu orijinalde.

*** Editör, *Revolution from 1789 to 1906*, Londra: Grant Richards, 1920, s. vii.

yüzüncü yıl dönümünde de bu devrimi hedef alan birçok revizyonist yayın yapıldı. Söz konusu yayınlar, bu iki devrimci dönemi de arkasında dikkate değer hiçbir politik ya da ekonomik miras bırakamamış, tarihsel açıdan bir *jacqueire*’den [ayaklanmadan] daha fazla önemi olmayan bir sapma ve talihsiz bir olay olarak sunuyor.¹ Revizyonist tarih metinleri, 1917 olaylarını, her fırsatta, yaygın ve bilindik “büyük bir hata olarak devrim” anlatısının içine hapsedmeye çalışıyor. Devrimi şeytanlaştırmayı görev edinen bu karşı devrimci yaklaşım,² Marksist teorinin cenaze namazını kılmaya pek hevesli, sosyalizmin her biçimini lanetleyen, hayli kalabalık bir akademik güruh tarafında da destekleniyor. Bu kesimin karşı devrimci fikirleri, gerçek dünyadaki karşılıklarını, Le Pen, Farage, Trump ve benzerlerinin başını çektiği aşırı sağın yükselişinde buluyor.

Bu çerçevede, burada, şu çelişkiyi ele alacağız: bir tarafta, neoliberal ekonomik sistemi “aşma”yı mümkün kılacak elverişli koşulların varlığı, diğer tarafta ise, bu aşma girişiminin sosyalist bir geçiş biçimini almasına yönelik isteksizliğin ya da bunun imkânsızlığına dair inancın yaygınlığı. Bu paradoksun temelinde, sınıfa dayalı devrimci özne fikrine dair olumsuz algı yatıyor. Herkesin malumudur ki, sistem değişikliğini –yani kapitalizmden topyekûn bir kopuşu– hedefleyen bir sermaye eleştirisi, günümüzde, politik gündemden tamamıyla silinmiştir. Ancak, durum her ne kadar böyle olsa da, sosyalist geçişin neden itibar kaybettiği hem sol siyasette hem de daha geniş çevrelerde halen bir tartışma konusudur. Bunun nedeni, bir yoruma göre, kapitalizmin kendini yeniden üretmeye devam edebiliyor olmasıdır. Halkın bir bölümü bu yeniden üretimden fayda elde etmektedir ve dolayısıyla sosyalizme geçişi savunan partilere ve/veya hareketlere destek vermemektedir. Diğer bir yoruma göre ise, esas neden, Sovyetler Birliği’nin çöküşünü sosyalizmin yenilgisiyle özdeşleştiren yanılıdır. Başka bir yorum ise, bu yanılığın, bir tarafıyla, geçen çeyrek yüzyıl boyunca akademik çevrelerde hâkim hale gelen sosyalizm aleyhtarlarının eliyle yaratılmış bir yanlış bilinç olduğunda ısrar etmektedir.

Biz bu sonuncu açıklamanın üzerinde özel olarak duracağız çünkü cari genel kabulün aksine, akademinin politik etkinliği ve/veya rolü belirleyici bir konuma sahiptir. Bu bağlamda, Marksizmin, küresel kapitalist sistemdeki mevcut gelişmeleri açıklamak noktasında yetersiz kalması nedeniyle bir kriz yaşadığına dair algının yaygınlaşması, akademiye değişikimler göz ardı edilerek anlaşılabilir. Lenin’in zamanında söylediği gibi, devrimci teori olmaksızın devrimci bir hareket olamaz.³ Sosyalizme geçişin savunucusu ve takipçisi aydınların akademiye bulunması bu açıdan önemlidir. Ancak bugün, bırakın sosyalizme geçişin fikri öncülüğünü yap-

---

1 1871 Paris Komünü’nden 1959 Küba Devrimi’ne kadar tüm halk isyanları her zaman karşı devrimci eleştirilere muhatap olmuştur. Bunların arasında, 1789 Fransız ve 1917 Rus devrimleri maruz kaldıkları suçlamaların ve saldırıların boyutu bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu durum, söz konusu devrimlerin politik açıdan hâlâ ne kadar önemli olduğunun ve dünya çapında üretim/dağıtım/mücadele araçları sahipleri arasında hâlâ nasıl bir korku yarattığının –ve yaratmaya devam ettiğinin– kanıtıdır.

2 Richard Pipes, *The Russian Revolution, 1899–1919*, Harvill, 1997; Orlando Figes, *A People’s Tragedy: The Russian Revolution*, Bodley Head, 2014.

3 V. I. Lenin, “What Is to Be Done?”, *Collected Works 5* içinde, Progress Publishers, 1961, s. 369.

mayı, bizatihi kendine Marksist diyen aydınlar bu teorinin devrimciliğini iğdiş ediyor. Yani Marksizm yalnızca dışarıdan değil, içeriden de saldırı altındadır. Bu nedenle, 1917 devriminin politik mirasını değerlendirirken, sol görüşlerin akademi-deki düşüşünün, büyük ölçüde, birçok sosyalistin Marksizmin temel ilkelerini terk etmesinin bir sonucu olduğunun anlaşılması önemlidir. Bu durumun arkasındaki nedenler, özellikle de son otuz yıl içinde akademideki ideolojik değişim buradaki analizin odak noktasını oluşturacak.

Bu yazının başlığı, analizimizin temelini oluşturacak, birbirleriyle ilişkili üç sürece işaret ediyor. Birincisi, politik ve ekonomik anlamda başarısız olduğuna inanılan neoliberalizme bir alternatif bulma arzusu (“Direnmek İstemek”). İkincisi, sosyalizmi tesis edecek devrimci öznenin doğrudan eyleminin yani Marksizmin merkezi ilkesi olan işçi sınıfı mücadelesinin terk edilmesi (“İktidarı İstemekten Kaçınmak”). Üçüncüsü ise, Marksizmin, sokaklardan akademiye doğru çekilerek, doğrudan eylemi gerektiren bir teoriden saf entelektüel bir faaliyete dönüştürülmesi (“İhanete Uğrayan Devrim”).⁴

Marksizm, devrim, modernite

Köylü ekonomisi, devrimci dönüşüme dair tüm tartışmaların her zaman merkezinde yer almıştır ve aşağıda görüleceği gibi, bu husus önemini halen korumaktadır. Köylü ekonomisinin mevcut haliyle korunup korunmayacağı ve eğer korunacaksa, buna neden gerek olduğu gibi meseleler 19. yüzyılın sonlarına doğru yani saniyeleşmenin yeni ülkelere (Rusya, Amerika) doğru yayıldığı dönemde politik tartışmaların en başında yer alıyordu. 1860’lar ve sonrasında, Rus popülistleri (Engel’gardt, Uspenskiy, Vorontsov, Çayanov) kırsal sosyal ilişkilerin dönüşümü ve bunun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelerken, köylülüğü sosyoekonomik olarak farklılaşmış, sınıflara ayrılmış bir topluluk olarak resmeden Marksizme güçlü bir şekilde karşı çıkıyordu. Bolşevikler, sosyalizmde köylülüğün rolü üzerinden, popülistlerin iddialarına cepheden itiraz edince, 1917 devrimi öncesinde, sırasında ve sonrasında, bu tartışma tüm şiddetiyle yeniden gün yüzüne çıktı.

---

4 Başlıkta neden “İhanete Uğrayan Devrim” ifadesinin kullanıldığını kısaca açıklamak istiyoruz. Bu makalenin, 1920’lerin Trotskiy–Stalin tartışmasıyla hiçbir ilgisi olmadığı, bu nedenle, söz konusu ifadenin yersiz olduğu gibi bir eleştiri yapılabilir. Ancak bu, Isaac Deutscher’i, yazdığı üç ciltlik Trotskiy biyografisinde, Machiavelli’nin *Prens*’indeki başlıkları (*Silahlı Peygamber*, *Silahsız Peygamber*, *Kovulan Peygamber*) kullandığı için eleştirmeye benzer. Deutscher’in bu kitaplarının ne Medici ailesi ne Savonarola ne de 15. yüzyıl Floransası’yla bir alakası vardı. Makale başlığının ikinci kısmı, devrimin hem teorik hem de pratik olarak sol politikanın gündeminden silindiğini anlatmak istemektedir. Yani makale söz konusu ifadeyi kullanırken, Trotskiy’in, Marksizmin en merkezi unsurunu –devletin işçiler tarafından devrimci bir şekilde ele geçirilmesini– terk ederek kendi ifadesiyle “ilerici burjuvazi”yle reformist ittifaklar kuran Stalin’e yönelttiği eleştiriyi takip etmektedir. Aradaki tek fark şudur: Trotskiy ilgili ifadeyi devlet bürokrasisine uygularken, biz esas olarak akademi içindeki eğilimleri eleştirmek için kullanıyoruz. Her iki eleştirinin ortak noktası ise şudur: kurumsal “profesyonelleşme” süreci sol siyasetin devrimciliğini budamaktadır. Bu çerçevede, “yeni” popülist postmodernizmin akademik yükselişi ve konsolidasyonun, Trotskiy’in, Sovyetler Birliği bağlamında tespit ettiği Thermidorcu gericilikten çok da farklı olmadığı söylenebilir.

Popülistler, köylü ekonomisinin sınıflara ayrılmamış, doğal bir sosyal örgütlenme olduğunu ve “dışsal” sistemsel (feodalizmden kapitalizme, kapitalizmden sosyalizme) dönüşümlerin bu ekonominin işleyişini kesintiye uğratmayacağını öne sürüyorlardı. Tüketim açısından kendi kendine yeten küçük meta üreticilerinden oluşan homojen köylülüğün, Rusya özelinde, teorik ve politik açıdan, klasik Marksizmin öne sürdüğünün aksine, tarih ötesi bir sosyoekonomik kategori olduğunu savunuyorlardı. Çayanov gibi popülistler, tarımsal üretim ilişkilerinin kapitalist dönüşümünün, beraberinde “kırsal sınıflaşma”yı getireceğini göz ardı ederek, müstakil aile çiftliklerinin ekonomik yeniden üretimini, bu çiftliklerin demografik döngüsü tarafından içsel olarak belirlendiğini iddia ediyordu. Yani sahip olunan toprağın büyüklüğü, gıda üretimi ve sosyolojik açıdan farklılaşmamış küçük meta üreticilerinin çalışma motivasyonu (“öz sömürü”) gibi kırsal sosyal örgütlenmenin temel öğeleri bir dizi faktörün özgün bir bileşimi tarafından belirleniyordu. Bu faktörler, köylü ailesinin üye sayısı, hanenin çalışan üyelerinin çalışmayan üyelerine oranı (“emek–tüketim dengesi”) ve hane üyelerinin tamamının temel ihtiyaçlarının karşılanması zorunluluğuydu (“angarya”). Bu bağlamda, popülistlere göre, küçük toprak mülkiyetine dayalı köylü ekonomisinin eşitlikçi ve yüksek ahlaki değerlere yaslanan yapısı yalnızca kapitalizmin yıkıcı etkilerine karşı bağımsızlık sağlamıyordu, aynı zamanda köy (*mir*) ortamında “sivil toplum”un –köylü ailesinin ve hanenin geçimlik toprak ekimine dayalı– yerel bir biçimini yaratıyordu.

Bolşevikler ise, popülistlerin aksine, kapitalist üretim ilişkilerinin gelişim sürecinde, köylülüğün sınıflara bölündüğünü,⁵ en üst katmanın (=zengin köylüler), üretim araçları üzerindeki hâkimiyetlerini arttırarak küçük kapitalistlere dönüştüklerini, topraksız alt katmanın da (=yoksul köylüler) proletaryanın saflarına katıldığını söylüyordu.⁶ Trotskiy,⁷ köylüler bir sınıf oluşturmadığından, ancak köylü olmaktan çıktıkları ölçüde devrimci bir güç olarak görülmeleri gerektiğini öne sürüyor ve –tıpkı Preobrajenskiy⁸ gibi– şu uyarıda bulunuyordu: İşçilerin öncülük ettiği devrimci hükümetin ilk icraatlarından biri tüm özel mülkiyetin ilga edilmesi olacağından, köylü mülk sahiplerinin pasif muhafazakârlar olarak değil, aktif karşı devrimciler olarak görülmesi gerekirdi. Rosa Luxemburg⁹ da çok benzer bir yaklaşıma sahipti. Luxemburg’a göre, köylülerin toprağa el koyması, kırsal mülkiyet sahipliğinin kamulaştırılmasının önünde –az sayıdaki toprak sahibinden daha zorlu– engeller

5 V.I. Lenin, *The Development of Capitalism in Russia. Collected Works* 3 içinde, Foreign Languages Publishing House, 1964.

6 Trotskiy konuyla ilgili olarak şunu söylemektedir: “Geri kalmış büyük toprak sahipleri ve küçük toprak sahibi köylülerin, mülklerini –ilki gayrimenkullerini, ikincisi küçük arazilerini– geniş ölçekli olarak satmaya başlamasıyla yeni bir köylü burjuvazisi ortaya çıktı. Kapitalistleşen Rus tarımı varlığı inkâr edilemez bir büyüme yaşadı. Rusya’nın zirai ihracatı, 1908–1912 arasında, 1 milyardan 1,5 milyar rubleye çıktı”. Bkz. Leon Trotskiy, *The History of the Russian Revolution*, Victor Gollancz, 1934, s. 67–68.

7 Leon Trotsky, *The Permanent Revolution and Results and Prospects*, New Park Publications, 1962.

8 Evgeny A. Preobrazhensky, *The Crisis of Soviet Industrialization: Selected Essays*, Macmillan, 1980.

9 Rosa Luxemburg, *The Russian Revolution and Leninism or Marxism?*, Macmillan, 1961.

çıkartabilecek, yeni ve güçlü bir mülk sahibi katmanın ortaya çıkmasına neden olacaktı. Küçük toprak sahipliği temelinde özel mülkiyeti savunan popülistlerin aksine, Bolşeviklerin zirai reform programı, merkezi planlamanın hızlandırılması için, kırsal mülkiyetin devlet tarafından sahiplenildiği ve kontrol edildiği bir kolektif tarıma dayanıyordu.

Köylülükle ilgili tartışma yalnızca ekonomik değil, politik açıdan da önemlidir. Trotskiy'in de işaret ettiği gibi, sınıfsal olarak farklılaşmamış köylülük miti, devrimci sosyalist dönüşüme karşı olanlar tarafından kullanılmaya devam edecektir. Köylülük, ulusal kimliğin ve kültürün taşıyıcısı, arı bir bütünmüş gibi sunulacaktır. Bu, aşırı sağın ideolojisinin uluslararası boyutlarından biridir. Aşırı sağ hareketler, hangi ülke olduğu fark etmeksizin, köylülüğe benzer nitelikler ve politik roller atfetmektedir. Aşırı sağ, 20. yüzyılın ilk yarısında Almanya, İspanya, Arjantin ve Bolivya'da, ikinci yarısında ise Avrupa, Kuzey Amerika ve Latin Amerika'nın bazı bölgelerinde, "yabancı" olarak kategorize ettikleri sol (proletarya, sınıf yapısı, sınıf mücadelesi, sosyalizm) enternasyonalizmin karşısına kendi "otantik" enternasyonalizmini yerleştirdi. Bu enternasyonalizm, etnik ve ulusal kimliğin tecessüm ettiği, hem finans sermayesi hem de sınıflaşma tehdidi altındaki kırsal geleneği muhafaza eden köylü ekonomisinin ve kültürünün küresel varlığına dayandırılıyordu.¹⁰ Aşırı sağ tarafından yüceltilen bu ekonomi ve kültür, devletin, muhafazakârların organik ve "doğal" olduğunu öne sürdüğü kırsal topluluklara/geleneklere/hiyerarşilere müdahale ederek verili sosyal üretim ilişkilerini değiştirmeye yönelik ("yeniden bölüşümcü") girişimlerine karşı, kendi toprağını eken köylülerin ve çiftçilerin özel mülklerini korumak için yürüttüğü direniş biçimlerine tarihsel (ve aşağıda görüleceği gibi çağdaş) anlamda meşruiyet sağlıyordu.

Kendi mezarını kazmak?

Sol siyasetin –aralarında Eduard Bernstein, Otto Bauer, Werner Sombart, Georg von Vollmar ve Eduard David'in de bulunduğu– revizyonist kanadı, 19. yüzyılın sonundan itibaren, sosyalistlerin, küçük mülk sahipleri arasında taraftar toplaması gerektiğini öne sürmeye başladı. Bernstein ve Sombart'a göre, kapitalizm genel olarak "orta tabaka"nın altını oyuyordu, ancak bu süreç kırsal "orta tabaka" için geçerli değildi. Yani kırsalda bir sınıflaşma sürecini yaşanmıyordu. Bu nedenle, orta sınıfın çöküşünün kapitalizmin kriziyle sonuçlanması artık mümkün değildi. Revizyonist teori bu tahlilden şu sonuca ulaşıyordu: eğer kırsalda sınıfsal ayrışma meydana gelmiyorsa, o güne kadar Marksizm tarafından politik olarak hesaba katılmamış olan tüm kırsal kategorilerin sol partiler tarafından içerilmesi için yol açılmıştır. Dolayısıyla, küçük meta üreticileri, küçük toprak sahipleri ve köylü çiftçiler bir birleşik anti–kapitalist cephe oluşturmak için sosyalizmin saflarına çekilmelidir.

Almanya'daki küçük toprak sahipliğinin, varlığını sürdürmeyi başarmanın ötesinde daha da geliştiğini iddia eden Bernstein, Marksizmin ana ilkesinin –bir taraftan köylü aile çiftliğinin çözülmesi, diğer taraftan toprakların büyük toprak

10 Tom Brass, "On Which Side of What Barricade? Subaltern Resistance in Latin America and Elsewhere", *Latin American Peasants* içinde, Ed. Tom Brass, Frank Cass Publishers, 2003, s. 336–399.

sahiplerinin elinde toplanmasına bağlı olarak sınıfsal yapının değişmesi ve bu değişimin sosyalizmi geçişi mümkün kılacak bir kapitalist krizi ortaya çıkarması— artık geçersiz olduğunu düşünüyordu. Bernstein’inkine benzer şekilde, Sombart’ın¹¹ revizyonizmi de Marksizmi olumsuzluyordu. Sombart’ın revizyonist “savunması” tarihsel materyalizmin neredeyse tüm teorik tezlerinin terk edilmesini beraberinde getiriyordu. Sombart yalnızca sistem değişikliğinin devrimci değil, tedrici bir şekilde olacağını iddia etmiyordu. Aynı zamanda, mülkiyetin (özellikle de tarımda) kapitalist işletmelerin elinde toplandığını yani kapitalizmin tekelcileştiğini ve tersinden işçi sınıfının yoksullaştığını/mülksüzleştiğini reddediyordu. Avusturyalı Marksist teorisyen Otto Bauer de aynı fikirdeydi.

Marksizmin tarımsal dönüşüme ilişkin klasik yaklaşımını terk eden Bauer, toprakta özel mülkiyetin sosyalizmde de devam edeceğini ve devletin bir dizi müdahale yoluyla köylü ekonomisinin varlığını sürdürmesine yardımcı olacağını öne sürüyordu.¹² Köylüler tarafından satın alınan ve satılan metalar için girdi ve çıktı fiyatları, köylülerin geçimini sağlayabileceği bir şekilde sabitlenecekti; köylüler tarımsal metaların dünya piyasasındaki düşük fiyatların etkisine karşı korunacaktı; bir pazarlama kooperatifleri sistemi kurulacaktı; toprak sahipleri borçlarını ödeyebilmeleri için desteklenecekti.¹³ Bauer kapitalizmi basit bir şekilde finans sermayesiyle eşitliyordu; “köylü” olarak kategorize ettiklerinin zengin köylüleri ve/veya tüccar çiftçileri —diğer bir deyişle, potansiyel/cari tarım kapitalistleri— içerebileceği ihtimalini dışarıda bırakıyordu. Bauer’in 1920’lerin ortalarında ortaya koyduğu bu “sosyalist” ekonomik program, aynı tarihsel konjonktürde, Rusya’da neo-popülist teorisyen Çayanov tarafından savunulandan farksızdı.¹⁴

Sınıfsal farklılaşmayı göz ardı etmeleri ve dolayısıyla kapitalist bir krizin ortaya çıkmayacağına dair inançları, revizyonistlerin devrimci politikayı terk etmelerine

---

11 Werner Sombart, *Socialism and the Social Movement*, J.M. Dent, 1909.

12 Bkz. Otto Bauer, *El camino hacia el Socialismo*, 1919, Editorial América, s. 78–88; Frederick Pollock, “Socialism and Agriculture”, *Paths of Development in Capitalist Agriculture: Readings from German Social Democracy, 1891–99* içinde, ed. Athar Hussain ve Keith Tribe, 1984, Macmillan, s. 163 ve devamı. Pollock’a göre, Bauer’in 1925 yılında hazırladığı tarım programı “daha önce [Marksist] teori tarafından açık bir biçimde reddedilen ‘ebedi köylülük’ doktrini üzerine inşa edilmişti”. Pollock, Bauer’in yaklaşımıyla ilgili, yerinde iki soru soruyor: “Açık bir biçimde kolektivizm karşıtı olan, özel mülkiyete bağlı bir toplumsal katman nasıl oluyor da sınıfsız toplumun bünyesine dâhil edilebiliyor? Küçük toprak sahibi köylülüğün sınıfsız toplumda önemli bir yer işgal edeceğini söylemek çelişkili değil mi?”

13 Bauer’in, sanayi sermayedarlarının ve büyük toprak sahiplerinin mülksüzleştirilmesini gündemine almayan ve zenginliğin vergilendirilmesiyle yetinen “sosyalist” programını, Lenin şöyle eleştiriyordu: “... O [Bauer] devrimden korkuyordu. Bu nedenle, *süslü sözlerle kaplı bir reformizmin tellallığını yapmaya başladı*” (vurgu aslında). V. I. Lenin, “A Publicist’s Notes.” *Collected Works* 30 içinde, 1965, Progress Publishers, s. 361. Benzer eleştiriler için bkz. Leon Trotskiy, *The History of...*, s. 910 ve devamı.

14 Bauer’in köylü ekonomisi yanlısı yaklaşımının, Mitrany gibi popülist yazarlarca da takdir ediliyor olması önemlidir. Mitrany’e göre, Bauer “o dönemde, köylü sorununa en gerçekçi ve yapıcı Sosyalist yaklaşımı” ortaya koymuştu ve Bauer’in görüşleri “Köylü ekonomisi üzerine kalem oynatan yazarların [=popülistlerin] düşüncelerini neredeyse birebir yansıtıyordu”. David Mitrany, *Marx Against the Peasant*, University of North Carolina Press, 1951, s. 156–157.

ve parlamenter bir yöneliş içerisine girmelerine neden oldu. Buna, köylülerce makbul görülecek reformist politikaların savunulması eşlik etti. Politik strateji olarak devlet aygıtının ele geçirilmesini bir köşeye atan revizyonistler kendilerini yalnızca parlamenter yol vasıtasıyla yürütülebilecek bir reform programıyla sınırladılar. Bu nedenle, Bernstein, 1899 yılında, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin seçimlerde başarılı olması için köylülüğün desteğinin mutlaka kazanılması gerektiğini söylüyordu. Bu hedefe ulaşılması ancak "sosyal demokrasi küçük toprak sahiplerinin yakın gelecekteki çıkarlarını savunan politikaları benimserse mümkün olacak"tı.¹⁵ Sombart, Bernstein'in bu yaklaşımıyla aynı minvalde ve aynı zamanda Bauer tarafından savunulan politikaları hatırlatır şekilde, kırsalın sanayiden arındırılmasını, kırsal zanaat üretiminin canlandırılmasını ve köy işletmeleri ile aile çiftlikleri tarafından üstlenilen geçimsel tarımın korunmasını hararetle savunuyordu.¹⁶

Revizyonistlerin takip ettiği çizginin politik sonuçlarını görmek zor değildir. Köylülük içinde kendisine seçmen tabanı oluşturmaya çalışan ve programını köylülüğün çıkarları doğrultusunda şekillendiren revizyonizm, küçük meta üreticilerini söyleminin temeline oturtan milliyetçiliğin içine çekilmiştir. Bu nedendir ki, revizyonizmin görüşleri, diğer Marksistler tarafından hem o dönemde hem de daha sonrasında güçlü bir şekilde eleştirilmiştir. Örneğin, Parvus, Bernstein'in hem sınıf farklılaşmasının yavaşladığına ilişkin sunduğu verilere hem de sermayenin çöküşe sürüklediği köylülüğün otomatik olarak sosyalist kampa katılacağı görüşüne karşı çıkmıştır.¹⁷ Kautsky ise, küçük toprak sahipliğinin büyük ticari işletmeler tarafından hiçbir zaman tümüyle ortadan kaldırılmayacağına çünkü bunların ucuz emek kaynağı olduğuna işaret etmiştir.¹⁸ Yani "köylü ekonomisi"nin varlığını sürdürmesinde belirleyici olan, ekonomik verimlilik değil, budur.

Eylem planı?

Köylü ekonomisi ve devrimci dönüşüme ilişkin bu tartışmanın karşıt taraflarının benimsediği politik tutumların, gerçekleşmesinden bu yana bir yüzyıl geçmiş olan Rus devriminin mirası hakkındaki görüşleri nasıl etkilediği sorusunu sormak yerinde olacaktır. Genel olarak söylersek, burjuva söyleminde, Marksizm karşıtlığının bir ögesi istikrarlı şekilde hiç değişmeden kalmıştır: devrim korkusu. Bu korkunun izlerini, Fransız Devrimi'nin, 18. yüzyılda Burke ve 19. yüzyılda Carlyle tarafından kaleme alınmış popüler ve etkili değerlendirmelerine kadar sürmek mümkündür. 20. yüzyılın hemen başında, 1917 Devrimi'nin öncesinde ise, Britanyalı muhafazakârlar "Sosyalist liderler açık biçimde devrimden söz ediyorlar... Büyük Fransız Devrimi'nin Paris'ini ve barikatlarını kendilerine örnek alıyorlar. Devrimin tarihsel yöntemlerini, Britanya'daki gelişmeleri kendi amaçlarına uygun

15 Eduard Bernstein, *Evolutionary Socialism: A Criticism and Affirmation*, 1961, Schocken Books, 181.

16 Werner Sombart, *A New Social Philosophy*, Princeton University Press, 1937, s. 264–265.

17 Ed. Tudor, H., ve J.M. Tudor, *Marxism and Social Democracy: The Revisionist Debate 1896–1898*, Cambridge University Press, 1988, s. 174 ve devamı.

18 Karl Kautsky, *The Agrarian Question*, 2. cilt, Zwan Publications, 1988.

bir şekilde yönlendirmek için rehber ediniyorlar” diyerek uyarıda bulunuyordu.¹⁹ Muhafazakârların bu korkusunu 1930’larda Churchill daha açık biçimde dillendiriyordu. “Kriminal sınıf”ın bir üyesi olarak gördüğü, sürgündeki Trotskiy’e saldırırken şunları söylüyordu:

Komünizm yalnızca bir öğreti değildir. Aynı zamanda bir eylem planıdır. Bir komünist belli kanaatleri benimsemekle yetinmez. O, düşüncelerini tatbik etmeye yemin etmiş ve bunun için gereken araçları hiç çekinmeden kullanan kişidir... Düşüncelerin hayata geçirilmesi için mücadele etmek, öğretinin kendisi kadar, Komünist inancın bir parçasıdır.²⁰

Aynı dönemde, her ne kadar benzer kaygıları dile getiriyor olsa da, Keynes meseleye farklı bir açıdan yaklaşıyordu. Doğrudan eylemin, Marksist teorinin mantıksal sonucu ve dolayısıyla bu teori açısından bir gereklilik olduğunu teslim eden Keynes “Varsayımlarının doğru olduğunu kabul edersek, Trotskiy, argümanın büyük kısmında, bana göre, haklı. Hiçbir şey *devrimcilik oynamaktan* daha aptalca olamaz” diyordu.²¹

Aynı korkuyu, 1917 Rus Devrimi’nin yüzüncü yılı vesilesiyle yazılar kaleme alan revizyonist akademisyenlerin ve/veya gazetecilerin anti-Marksist değerlendirmelerinde görmek mümkündür. Devrimi güncel bir tehdit olarak görmemenin verdiği iç rahatlığının izlerine rastlamak mümkünse de bu değerlendirmelerin devrim karşıtlığı yukarıda sözünü ettiklerimizi aratmaz. Bunların içerisinde, devrimi bir patolojik vaka olarak ele alan bir yazı, Lenin’in “sual olunmaz istekleri”nden ve “zorba” taktiklerinden başka pusulası olmayan “devlet tiranlığı”nı yani Bolşeviklerin “totaliter komünizm”ini, faşizmin yükselişinden, İkinci Dünya Savaşı’ndan ve Soğuk Savaş’tan sorumlu tutuyor.²² 1917 devrimini, “İnka İmparatorluğu gibi, tarihin en büyük çıkmazlarından biri” olarak görüyor; Lenin’i, Hitler ve Mussolini’yle eşitliyor; ve Bolşevizmi yalnızca “veba”ya değil, aynı zamanda İŞİD’e benzetiyor (“devrimci hareketin kendisi, fanatizm ve şiddet eğilimi açısından, yalnızca günümüzün köktenci İslamcılarıyla karşılaştırılabilir”).

Bu revizyonist yaklaşım, “başka türlü gerçekleşmiş olsaydı devrimin seyrini değiştirebilecek bir dizi anı” (mühürlü tren olmasaydı, Lenin suikast sonucu hayatını kaybetmiş olsaydı vb.) belirlemeye çalışmanın, “sağcı hüsnükuruntu”ya denk

19 London Municipal Society, *The Case Against Socialism: A Handbook for [Conservative] Speakers and Candidates*, George Allen & Sons, 1909, s. 109.

20 Winston S. Churchill, *Great Contemporaries*, Thornton Butterworth, 1937, s. 199.

21 John Maynard Keynes, *Essays in Biography*, Macmillan, 1933, s. 90 (vurgu aslında). Çevirenin notu: Keynes “hiçbir şey devrimcilik oynamak daha aptalca olamaz” derken Britanya İşçi Partisi’nin politik çizgisini kastetmekte ve Trotskiy’in, “devrim yapmadan sosyalizme hazırlanan” bu partinin liderlerine yönelttiği eleştirilere katıldığını ifade etmektedir.

22 Buradaki ve paragrafın geri kalanındaki ifadeler Brenton’a aittir. Editörlüğünü yaptığı kitapta, Orlando Figes ve Richard Pipes gibi, Bolşevizme ve Marksist politik ekonomiye düşman yazarlar da yer almaktadır. Brenton’ın kendisi emekli bir diplomattır. Bkz. Ed. Tony Brenton, *Historically Inevitable? Turning Points of the Russian Revolution*, Profile Books, 2016.

düşen bir karşı-olguşal bir tarih okuması olduğunu kabul eder. Revizyonizmin esas amacı, o dönemde, çarlığın Bolşevizm dışında bir alternatifi daha olduğunu ortaya koymaktır. Bu alternatif, devrimci olmayan, “ılımlı” liberal siyasettir. Bu minvalde, SSCB’nin 1991 yılındaki çöküşü 1917’nin yanlışlanması olarak sunulur, “Rus Devrimi’nin en önemli derslerinden biri, piyasanın [ekonomik olarak] devletten daha verimli olduğudur” denilmektedir.

Revizyonizm, piyasanın iktisadi üstünlüğü iddiasını kanıtlamak için, 1920’lerin tarım politikalarını örnek göstermektedir. Bunun yanı sıra, Trotskiy’in de aynı fikirde olduğu, devletin kulaklara karşı sınıf mücadelesi yürütmesine ilişkin Bolşevik “saplantı”yı terk etmek gerektiğini ve bunun yerine, küçük toprak sahibi köylülerin çıkarlarına uygun, piyasa yanlısı politikaları savunduğu öne sürülmektedir.²³ Ancak, bir dizi nedenden dolayı, Trotskiy’in, köylülük yanlısı ve serbest piyasa taraftarı politikaların savunucusu olarak resmedilmesi olanaksızdır. “Kimin kulak olduğu ya da olmadığı meselesi hiç kimse için berrak değildi. Hem devrimden önce hem de sonra, ne geleneksel ne de yasal anlamda kulak olan ve olmayan arasında bir ayırım yapılamıyordu” iddiası üzerinden, zengin köylülerin varlığını reddetmek ve bu görüşü Trotskiy’e atfetmek yalın bir şekilde yanlıştır. Diğer Bolşevikler gibi, Trotskiy de zengin köylülerin varlığı ve sosyoekonomik özellikleri konusunda berrak bir bakış açısına sahipti. Aynı zamanda, bu köylülerin, kırsal mülkiyeti yoksul köylülerin ve kolektif işletmelerin aleyhine olacak şekilde ellerinde toplayarak, karaborsada mal satarak ve faizle borç para vererek sosyalist programa karşı tehdit oluşturduklarının bilincindeydi.²⁴ Köylü ekonomisi ve serbest piyasa politikalarının destekçisi olarak tasvir etse de, revizyonizm, Trotskiy’in bunların ikisini de benimsemediğini aslında kabul etmektedir (“Trotskiy... piyasadan açık biçimde söz etmez ve politik bakış açısı da esas itibarıyla köylülük yanlısı değildir”).

1917’in yüzüncü yıl dönümü, doğrudan revizyonist olmayan anmalara da sahne oldu. Bunun örneklerinden biri, Londra’daki Royal Academy’de açılan *Devrim: Rus Sanatı 1917–1932* (11–17 Şubat 2017) sergisiydi. Serginin tanıtım broşürünün verdiği mesaj açıklı: devrim, estetik açıdan başarılıydı, politik ve ekonomik açıdan ise fiyaskoydu.²⁵ Devrimin bu ikili tasviri kendisini en yalın biçimde, biri köylülük,

23 Bu iddialar için bkz. Erik C. Landis, “The Fate of the Soviet Countryside”, *Historically Inevitable? Turning Points of the Russian Revolution* içinde, Ed. Tony Brenton, Profile Books, 2016, s. 220, 229–30, 231. Kitleleşmeyle tahıl tedarikindeki sorunları mesul tutan Landis şunu öne sürmektedir: “Zirai üreticilerin (vergi sonrası) üretim fazlasını satabilmelerini sağlamak ve Trotskiy’in de... vurguladığı gibi, üretim artışını teşvik etmek için, piyasa üzerindeki baskının gevşetilmesine karar verildi”. E. C. Landis, a.g.e, s. 230–240, 241.

24 Bu konularla ilgili olarak bkz. Leon Trotsky, *The Revolution Betrayed*, Faber and Faber, 1937, s. 32 ve devamı; L. N. Kritsman, “Class Stratification of the Soviet Countryside”, *Kritsman and the Agrarian Marxists* içinde, Ed. Terry Cox ve Gary Littlejohn, Frank Cass, 1984, s. 85–143. Zengin köylülük, sosyalist planlamayı, fiyat sistemini ve zirai kooperatiflerin ya da kolektiflerin üretim hedeflerini akamete uğratmak için, 1970’lerde Şili’de ve 1980’lerde Küba’da benzer girişimlerde bulunmuştur.

25 British Library’de düzenlenen *Rus Devrimi: Umut, Trajedi, Mitler* (28 Nisan–29 Ağustos 2017) başlıklı sergide de benzer bir estetik vurgusu vardı. Bu sergilerle ilgili yayınlarda da yine bu vurguyu görmek mümkündür. Bkz. The Royal Academy of Arts, *Revolution: Russian Art 1917–1932*,

diğeri milliyetçilikle ilgili eserlerin yer aldığı bölümlerde gösteriyordu. Bu bölümlerden ilki, tüm tarımsal sorunlardan Bolşevikleri sorumlu tutuyordu: küçük toprak sahiplerine yönelik iki yüzlü politikaları, tarımsal üretimin kaçınılmaz bir şekilde çökmesine neden olmuştu.²⁶ Ulusal kimlik meselesine odaklanan, “Ebedi Rusya” başlıklı ikinci odadaki eserlere de yine Bolşevizm düşmanlığı hâkimdi. Devrim, itici gücü ayak takımından müteşekkil bir barbarlık dönemi olarak tasvir edilirken, Çarlık dönemi, sevgi ve merhamet çağı olarak sunulmaktaydı.²⁷

1917 Rusyası’nı estetik açıdan yücelten yaklaşımlarda, Bolşeviklerin edebi zevkine özel bir vurgu yapılmaktadır. Örneğin, Tarık Ali, Lenin’in “Rusya’nın ya da batı dışındaki başka bir ülkenin modernizme ayak uydurmasının zor olduğunu” düşündüğünü söyledikten sonra, Çernişevski’nin “Lenin’i muhtemelen en çok etkilemiş yazar”²⁸ olduğunu ekleyerek Lenin’in popülist Çernişevski’nin edebi çalışmalarının hayranı olduğu izlenimini yaratmaktadır. Fakat Lenin, tarihi yorumlayış biçimini “naif” bulduğu Çernişevski’den politik olarak kesinlikle etkilenmemiştir.²⁹ Hatta bizzat Ali’nin kendisi tarafından da söylendiği gibi, hem Lenin hem de Trotskiy plebyen kültürel formlar hakkında olumsuz düşüncelere sahiptirler. Ali’nin görmezden geldiği nokta, bu olumsuz düşüncelerin arkasındaki *politik* nedendir: Marksistlerin sürekli işaret ettiği gibi, kırsal bölgelerde yaşayan halkın/köy hayatının birinci elden anlatıları genellikle iki tür çarpıklıkla maluldür; birincisi, bu anlatılara toprak sahiplerinin ideolojisi nüfuz etmektedir. İkincisi, bu anlatılar kapsam bakımından ilgili yerelle sınırlıdır ve dolayısıyla dar görüşlüdür. Trotskiy, bu nedenle, organik aydınların köy hayatıyla ilgili edebi çalışmalarını, bütünü –diğer bir deyişle köyün ötesindeki hayatı– görmedikleri için sorunlu bulmaktaydı.³⁰ Toplumun yal-

---

Royal Academy of Arts, 2017; Ed. Ekaterina Rogatchev, *Russian Revolution: Hope, Tragedy, Myths*, The British Library, 2017.

26 Devrimin kırsal halkın üzerindeki etkisini ele alan sanat eserlerinin yer aldığı odanın duvarına büyük harfle şu başlık yazılıydı: “Köylülerin Kaderi”. Altında ise şöyle bir kısa metin vardı: “Bolşevikler 1917 yılında iktidarı aldıklarında, köylülere toprak vermeyi vaat ettiler. Ancak bu sözlerini hiçbir zaman tutmadılar... açlık ve ekilmeyen topraklar tarımı çökertti”.

27 Bu odadaki eserlerle ilgili kısa metin şu şekildeydi: “Huş ağacı ormanları ve renkli soğan kubbe-ler gibi, Çarlık Rusyası’nın geleneksel imgeleri, devrimci dönemlerde bile ulusal kimliğin temsil-leri olmayı sürdürmüştü. Birçok Rus sanatçı, felsefeci ve yazar, eski Rusya’nın, proleter kitlelerin ayaklarıyla çiğneyip yok ettiği güzelliğine ve cazibesine özlem duyuyordu. Özel mülkiyetin ve kili-seye ait malların devlet tarafından kamulaştırıldığı dönem boyunca, bu aydınlar, Ortodoks inancını ve kolektivizasyon tehdidi altındaki geleneksel köylü kültürünü ve kiliseleri korumaya çalıştılar... Sanatçılar artık var olmayan bir ülkeye duydukları hasreti eserleriyle ifade ettiler”.

28 Bkz. “Reading from the Front”, *The Guardian*, 25 Mart 2017.

29 Lenin 1910 yılında şu gözlemi yapıyordu: “Çernişevski’ye göre, kötülük tarih boyunca her zaman hak ettiği şekilde cezalandırılmıştır. Ancak gerçek yaşam... bu görüşü hiçbir biçimde doğrulamıyor. Tarihe böyle bakmak rahatlatıcı olabilir. Ancak safça olduğuna şüphe yok”.

30 Rus popülistlerinin köy yaşamını romantikleştirme girişimlerine şiddetli şekilde karşı çıkan Trotskiy, köylülüğün organik aydınlarından İvanov’un “Sibirya köylüsünü, Kazakları ve Kırgız-ları bildiğini ve anladığını” kabul ediyordu. Ancak, yine de, İvanov’u eleştiriyordu: “İvanov bunu istesin ya da istemesin, yazdıkları ‘köylü’ Rusyası’ndaki ayaklanmaların henüz devrim olmadığını gösteriyor. Köylü isyanları birdenbire ortaya çıkıyor... Fakat hiç kimse bunların neden saman alevi gibi parlayıp söndüğünü göremiyor”. Bkz. Leon Trotsky, *Literature and Revolution*, George

nızca küçük bir kısmına odaklanarak geri kalanının sorunlarını göz ardı eden bu edebi çalışmaların ”otantiklik” iddiasında bulunması ironiktir.

Roman yazarı China Miéville gibi, görünüşe göre, 1917'nin hedeflerine sempati duyan solcular bile devrimci öznenin gerekliliği ve kudreti konusunda ikircikli bir tavır göstermektedir.³¹ Miéville, Rus Devrimi'nin politik savunusunu yapmaktan imtina etmektedir: “Devrim'in bugün için ne ifade ettiği sorulduğunda, ilk anda, ne diyeceğimi bilemiyorum ve bir süre sessiz kalıyorum”. Bu çekingen tutum, “Lenin'in 1917 devrimine öncülük eden partisini, bugün için de geçerli olabilecek bir paradigmaymış gibi kabul etmek, bugün nadiren görülen, aptalca bir taklitçiliktir... Rus Devrimi'ni tekrarlamaya çalışmak ve dolayısıyla onu hâlâ müdafaa edilmesi gereken bir dava gibi görmek ve yüceltmek bugün için gereksizdir” ifadelerinde kendisini daha açık bir biçimde göstermektedir. Miéville, öte yandan, tıpkı Ali gibi, 1917 Rus Devrimi'nin kültürel başarılarına –tek başına ele alındığında doğru bir– vurgu yapmaktadır: “Devrimin kültür üzerindeki etkileri saymakla bitmez... Sinema, sosyoloji, tiyatro, teoloji, reel politika ve moda gibi alanlarda devrimin izlerini sürebiliriz. Bu açıdan, devrim şüphesiz ki önemlidir”. Ancak, yine Ali gibi, Lenin'in Çernişevski'nin popülist görüşlerine karşı takındığı eleştirel *politik* tavrı görmezden gelerek, yanlış bir şekilde, Çernişevski'nin Lenin'i etkilediğini söylemektedir.

Tarık Ali, Büyük Britanya solu için radikal bir program hazırlayan grubun içinde yer alması açısından da önemli bir figürdür. Ali'nin de dâhil olduğu “yazarlar ve düşünürler”in, 1960'ların 1 Mayıs Manifestosu'nun modern bir versiyonunu hazırlamaya yönelik davete verdiği yanıtlar, Britanya'daki muhafazakârlık karşıtı ilerici muhalefetin nasıl bir politik geri çekiliş içinde olduğunu, başka hiçbir yerde olmadığı kadar açık biçimde ortaya koymaktadır.³² Bu manifestonun önceki versiyonu “kapitalizme karşı mücadelede... sosyalist bir alternatif”ten söz ederken, son halinde arzu edilir bir hedef olarak sosyalizmden ve asgari düzeyde bir reformist programı gerçekleştirmek için dahi kapitalizmin aşılması gerektiğinden bahsedilmemektedir. Ayrıca akademiye hâkim olan postmodernizmle ilgili tek kelime edilmemektedir. Bu nedenlerden dolayı, bu manifestonun, en iyi ihtimalle, ıslah edilmiş (= “güler yüzlü”/“diğerkâm”) bir kapitalist düzende gerçekleştirilebilecek bir programı savunduğu; en kötü ihtimalle ise, üretici sermayenin “yukarıdan” yürüttüğü sınıf mücadelesine içkin, sermaye birikimini güçlendiren —yedek sanayi işgücünün genişletilmesi gibi– politikaları farkında olmadan desteklediği söylenebilir. Güncel manifestoya katkı yapan aydınlardan biri, gazeteye verdiği mülakatta yalnızca sosyalist politikalara ateşli biçimde karşı çıkmakla kalmıyor, aynı zamanda anti–entelektüelizmi de dışa vuruyordu: “Köhne ideolojilerini orasından bura-

---

Allen & Unwin, 1925, s. 72–73.

31 Bkz. “You Say You Want a Revolution”, *The Guardian*, 6 Mayıs 2017.

32 Manifesto'nun güncel versiyonu için bkz. *The Guardian*, 29 Nisan 2017. İlk 1 Mayıs Manifestosu'na katkıda bulunan, aralarında E. P. Thompson ve Raymond Williams'ın da bulunduğu solcular hem sosyalizmi hem de Marksist teoriyi biliyorlardı. Manifesto'nun 2017 versiyonuna katkıda bulunanlar ise, aksine, ne sosyalizmi ne de Marksizmi anlayabilmiş, çoğu akademisyen ve gazeteci olan kişilerden oluşuyordu.

sından çekiştirerek güncel gelişmelere uydurmaya çalışan eski kafalı Marksistlerin abuk sabuk teorik sayıklamalarını okumak için hayat çok kısa”.

Burjuvazinin cübbeli hizmetkârları

Devrim ve köylü ekonomisine ilişkin Marksist yaklaşımların reddiyesi üzerine kurulu bu revizyonist proje nasıl açıklanabilir? Bu proje, –sınıf oluşumu/mücadelesi, modernite, işçi sınıfı enternasyonalizmi ve sosyalizme devrimci geçiş üzerine kurulu– Marksist kavramsal çerçevenin yerine milliyetçiliği ve sınıfsal anlamda farklılaşmamış (“otantik” kültürün taşıyıcısı ve sesini duyuramamış yerliler olarak) köylülüğü koymaktadır. Sınıfın aynılığı yerine ulusal/etnik farklılıkları öne çıkaran, kapitalizmi bir şekilde içselleştiren, devrimci dönüşümü bir kenara bırakan ve devlet aygıtının ele geçirilmesini politik bir hedef olarak görmeyen bu proje, bir tarafıyla, akademiye aydınların bir ürünüdür.

Burjuvazinin ideolojik kurumlarından biri olarak akademinin, Marksist eleştirilerin öncelikli hedeflerinden biri olmasında şaşılacak bir durum yoktur ya da olmamalıdır.³³ Tarihsel olarak, Marksistlerin en sert eleştirileri yönelttiği kişiler, mevcut sosyal düzenin ideolojik savunucuları olarak gördükleri akademisyenlerdir. Marksistlerin akademisyenlere karşı öne sürdüğü argümanların iki veçhesi vardır. Birincisi, akademisyenler, sosyalist düşüncelere ve pratiklere –kapitalist toplumsal düzenden kaynaklı olarak– doğası itibarıyla düşman olan üniversite sisteminin içinde yer almaktadır. İkincisi, akademinin kurumsal yapısı, üniversitelerde istihdam edilen sosyalistlerin devrime ve/veya sistemsel dönüşüme yönelik faaliyetlerde bulunmasının önüne set çekmektedir.

Geç 19. yüzyıl ve erken 20. yüzyılda, –Marx’ın yanı sıra, Engels, Lenin, Kautsky ve Trotskiy de dâhil olmak üzere– Avrupalı sosyalistler arasında akademiye karşı derin bir şüphe ve husumet hâkimdi.³⁴ Bu akademi karşıtlığı, esas itibarıyla, *kürsü* sosyalistleri olarak adlandırılan politik grubun içinde yer alan, burjuva üniversite sisteminde kıdemli mevkilere sahip, sosyalistlikleri kendilerinden menkul öğretim üyelerince savunulan, devrimci teori ve pratiğe zarar veren reformizme yönelikti. Bu saflaşmanın çok açık olduğunu hatırlatalım: Bauer, Sombart ve Austro–Marksistlerin aksine, örneğin, Lenin ve Trotskiy akademisyen değildi.

Geç 1870’lerde, Marx, *kürsü* sosyalistlerinin Almanya’daki sol siyaset üzerinde artan etkisine karşı güçlü bir şekilde muhalefet ediyordu. “Karşı devrimci gevzeler” olarak tanımladığı bu akademisyenlerin “[Sosyal Demokrat] Parti’yi küçük burjuvaziye şirin göstermek” için “sosyalizmi, dışlerini söküp uysallaştırmak ve üniversite kürsülerinde hazırladıkları reçetelerine uygun hale getirmek isteyen, teorik açıdan değersiz, pratik açısından ise işe yaramaz” kimseler olduğunu söylü-

33 Tom Brass, *Labour Markets, Identities, Controversies: Reviews and Essays, 1982–2016*, Brill, 2017 (Bölüm 18).

34 Şu hususu vurgulamak istiyoruz: Erken dönem Marksistlerin düşman olduğu entelektüel faaliyetin *kendisi* değil, bu faaliyetin akademinin çizdiği sınırlar içine hapsedilmesi idi. Dolayısıyla, burada anti–entelektüel bir yaklaşım söz konusu değildir. İdeolojik “primitivizm”in bir biçimi olan entelektüel faaliyet düşmanlığının *kendisi* tarihsel olarak sağ siyasete ait bir tutumdur.

yordu.³⁵ Engels de benzer bir tutum takınıyordu. 20 Ocak 1886 tarihinde August Bebel'e gönderdiği mektupta, Fransız ve İngiliz üniversitelerinin, 1880'lerin ortalarından itibaren, giderek daha fazla *kürsü* sosyalistini istihdam etmeye başladığını ve kapitalizmi çelişkilerinden kurtarmak için, bu "sosyalist" akademisyenlerin propagandasını yaptığı "zırvalıklara" bel bağladığını yazıyordu.

Lenin de "profesör sosyalizmi" olarak nitelendirerek devrimci çizginin dışında bir eğilim olarak konumlandığı *kürsü* sosyalizmi reformizminin işçi sınıfı üzerindeki nüfuzunun yarattığı olumsuzluklara işaret ediyordu. Lenin, 19. asrın son yıllarının Rusya'sında "ilerici kamuoyunun yüzünü Marksizme döndüğü" gözlemi yaparken, *kürsü* sosyalizmi sözcülerinin oportünizmini yani çoğunluğun dışında kalmamak için bu kervana sonradan nasıl katıldıklarını net bir biçimde ortaya koyuyordu.³⁶ Bu politik "dönüşüm"e hiçbir zaman aldanmayan Lenin, *kürsü* sosyalistlerinin amacının mücadeleyi ehliyeştirmek ve böylece "yeni gelişmeye başlayan işçi sınıfı hareketini liberallerin kuyruğuna takmak" olduğunu isabetli bir şekilde tespit ediyordu.³⁷

Aramızda devrim fikrine en az yakınlık duyanlar akademisyenlerdir" diyen Kautsky de "profesör sosyalizmi"ne karşı, Lenin'inkine benzer bir tavır sergiliyordu.³⁸ "Salon sosyalisti" olarak adlandırdığı akademisyenleri, "proletarya ve yönetici sınıf" arasında yer alan "yeni orta sınıf"ın üyesi olmalarından dolayı, "güvenilmesi mümkün olmayan bir müttefik" olarak görüyordu. Bu akademisyenler kapitalizmin yarattığı sorunların farkındaydı ve işçi sınıfının hedeflerine karşı sempati beslemekteydi. Ancak, mesele düzeni değiştirmeye gelince, akademisyenler "devrim fikrini itibarsızlaştırmak ve onu işe yaramaz bir araç göstermek için ellerinden geleni yaparlar".³⁹

---

35 Lenin, Marx'ın mektuplarında yer alan *kürsü* sosyalizmi eleştirilerini onaylayan bir şekilde alınılamaktadır. Bkz. V. I. Lenin, "Preface", *Collected Works* 12 içinde, Progress Publishers, 1962, s. 366–367. 1890'ların başında, Lenin şunları yazıyordu: "Bernstein'in yaklaşımı giderek akademik bir biçim alıyor... Sorunun her iki tarafının da doğru iddiaları olduğunu görmeye meyl her zamankinden daha fazla. Politik düşüncelerini ifade ederken, bir akademisyen gibi temkinli davranmaya başladı". Ed. H. Tudor ve J. M. Tudor, a.g.e, s. 9.

36 V. I. Lenin, "What Is...", s. 36.

37 *Kürsü* sosyalistlerinin burjuvaziyle uzlaşma –ve dolayısıyla politik ittifak kurma– girişimlerini ele alan Lenin şunları söylüyordu: "Sosyalistler, bu ittifakı, burjuvazinin çıkarlarıyla kendi çıkarlarının zıt olduğunu işçi sınıfına göstermek için kullanmalıdır. Ancak Bernsteinciler ve legal Marksistlerin büyük çoğunluğunun saflarına geçtiği 'eleştirel' akım, Marksizmi bayağılaştırarak, sosyal çelişkileri görünmez kılan teorileri savunarak, toplumsal devrim ve proletarya diktatörlüğü fikirlerinin saçma olduğunu ilan ederek, işçi sınıfı hareketini ve sınıf mücadelesini dar sendikacılığa indirgeyip 'gerçek' mücadelenin küçük ve tedrici reformlar olduğunu vaaz ederek, sosyalistleri bu fırsattan mahrum bıraktılar ve sosyalistlerin cesaretini kırdılar...". Bkz. V. I. Lenin, a.g.e, s. 362–363.

38 Karl Kautsky, *The Social Revolution*, Charles H. Kerr, 1916, 4, 45–46.

39 Proletaryaya gittikçe daha fazla sempati beslemeye başlayan "meslekten bilim insanları"nın, "partinin en kolay kazancı" olduğunu kabul eden Kautsky "kültürlü sınıflar arasında işçi sınıfı dostu insanların sayısı artıyor. Öyle ki, bu sınıflara mensup olanların vakit geçirdiği salonlara giderseniz, mutlaka bir ya da daha fazla 'Sosyalist'e rast gelirsiniz" dedikten sonra şunu ekliyor: "Ancak bu

Genel olarak akademiye ve özel olarak da kürsü sosyalistlerinin tam da merkezinde yer aldıkları sosyoekonomik düzenin aşılması noktasında kararlı davranıp davranmayacağına yönelik bu derin şüphe, Trotskiy'in, Marksist teori ve pratiğin taraftarları ve karşıtları için söylediklerinin çoğunda da kendisini göstermektedir. Örneğin, devrim öncesi sosyal güçlerin 1905 devrimi sırasındaki politik tutumlarını incelerken, entelektüellerin yalnızca iyi gün dostu olduğunu, krizin ilk işaretleri görülür görülmez, bu grubun aslına rücu edeceğini öngörülü bir şekilde ortaya koymuştur.⁴⁰ Yani, bırakın kapitalizmin devrimci bir biçimde alaşağı edilmesini savunmayı, kapitalizmi öyle ya da böyle aşmayı amaçlayan her türlü politikaya karşı, verili sosyoekonomik düzenin korunması için çabalayacaklardır.

Trotskiy bu düşüncelerini hayatının geri kalanında da değiştirmemiştir. Sürgündeyken kaleme aldığı otobiyografisinde, 1905 devriminin yenilgisinin ardından gittiği Viyana'da daha yakından gözlemlendiği Avusturya-Marksisti akademisyenler için "devrimci diyalektiğe en tutucu Mısır firavunu kadar uzaktılar" diyen Trotskiy, sözlerine şöyle devam etmektedir: "Verili düzenin ona bahsettiği fildişi kulesini yıkacağından ürktüğü için pratiğe düşman olan bir Marksist türü yalnızca sosyal altüst oluşların, geleneklerden ve alışkanlıklardan devrimci bir kopuşun yaşandığı dönemlerde ortaya çıkabilir. Avusturyalı Marksistler içinse durum farklıydı. Marx'ın teorisinin belli bölümlerini hukuk kitabı okur gibi ezberlemiş ve *Kapital*'in maddi getirisine sırtını yaslamış bu Marksistler, devrimci pratiğe neredeyse her zaman düşmanlık gösteriyorlardı".⁴¹

Devrimin direnişle ikame edilmesi

20. yüzyılın ilk yarısında, Marksist teorinin toplumun geniş kesimleri içine nüfuz edişi, Britanya'da dahi, büyük ölçüde üniversite sistemi dışında gerçekleşti. Akademisyenler, solun çoğunluğu tarafından, işçi hareketinin sosyalizm hedefinin düşmanı olarak görülüyordu. Bu nedenle de kapitalist üniversite sisteminin, işçilerin eğitimi için uygun olmadığı düşünülüyordu. Ancak, 20. yüzyılın ikinci yarısında, akademik kurumların rolüne ilişkin bu ortodoks sol tutum ciddi bir değişim geçirdi. Üniversiteler artık, kendisini kapitalizmin savunusuna adanmış burjuva düşüncesinin kaleleri olarak değil, kapitalist sisteme ideolojik saldırılar yapılabilecek yerler olarak kabul ediliyordu. Yüksek eğitimin 1960'lı yıllarda genişlemesi de aksi halde akademinin dışında kalabilecek entelektüeller için ilave (ve maaşlı) istihdam fırsatları yaratarak solu üniversite sistemine dâhil etmesi açısından önemlidir.

---

kimselerin sosyalizmi geçici bir hevesten ibarettir. Sosyalist sıfatını taşımak için, özel bir çaba harcamayı ve kapitalist toplumla köprüleri atmaya gereksiz görürler. Dolayısıyla, sayıları giderek artan bu yeni Sosyalistlerin eski düşünce ve algılarından kopamamalarında şaşılacak bir şey yok... Proletaryaya manevi destek vermeye hazır olduklarını ilan ederler, ama bunun için, işçilerin güç kullanma fikrinden vazgeçmeleri gerektiğini şart koşarlar. Bu şart yalnızca güç kullanmanın beyhude bir çaba olarak kalacağı durumları değil – ki işçiler sonuç alamayacaklarını bildiklerinde şiddete başvurmaktan zaten uzak dururlar–, aynı zamanda güç kullanmanın sınıfın lehine sonuçlar doğurabileceği durumları da kapsar". K. Kautsky, a.g.e, s. 46–49.

40 Leon Trotsky, *1905*, Penguin, 1972, s. 53.

41 Leon Trotsky, *My Life*, Thornton Butterworth, 1930, s. 180–181.

Bu sürece olumlu bakanlar, sosyalistlerin akademiye öğretim üyesi olarak girmesinin, üniversitelerin öğretim programlarını ve dolayısıyla toplumsal nüfuzunu radikal bir biçimde dönüştüreceğini iddia ediyorlardı. Gerçekte olan ise, tahmin edilebileceği gibi, tam tersiydi: akademinin bir parçası olmak ve öyle kalabilmek için, sosyalistler siyasi ilkelerinden taviz vermek ve hatta bu ilkeleri terk etmek zorunda kaldılar. 1980’li yıllara gelindiğinde, bu akademisyenlerin çoğu “yeni” popülist postmodernistlere dönüştüler. Neoliberalizme karşı, tarihsel olarak muhafazakârlara ve sağ siyasete ait olan, köylü/ulus/doğa söylemiyle muhalefet etmeye başladılar. Bu dönüşüm, en açık biçimde, “köylülük”e, özellikle de bunun kültürel boyutuna epistemolojik itibarının iade edilmesinde görülüyordu. İlk olarak Asya,⁴² daha sonra ise Latin Amerika⁴³ tarih yazımının eleştirisi üzerinden şekillenen, benimsediği postmodern yapı-sökümcülüğün bir sonucu olarak iktisadi belirlenimleri bir kenara bırakan ve böylece maddi temeli olmayan bir söylem inşa eden Maduniyet Çalışmaları, köylülüğü bugüne kadar kendisini kendi diliyle ifade edilmesi engellenmiş, ne sınıfsal bölünmelerin ne ekonomik kalkınmanın ne de kapitalist sistemin nüfuz edemediği, farklılaşmamış/kültürel olarak saf bir madun/“öteki” olarak tanımlıyordu.

Beverley⁴⁴ gibi postmodernistler, madun kimliğini ön plana çıkaran milliyetçi söylemin, Bauer’in 20. yüzyılın ilk on yılında geliştirdiği siyasi yaklaşıma benzerliğinden yola çıkarak, solu politik olarak ileriye götürebilecek tek yolun bu söylemin teori ve pratiğe dâhil edilmesi olduğunu öne sürmektedir⁴⁵ çünkü çağdaş kapitalizmin ana çelişkisi, sınıf çatışması değil, ulusal farklılıklardır. Marksizmin milliyetçiliğe yaklaşımı postmodernizmkinden farklıdır ve çok önemli bir ayrıma dayanır. Bu ayrım en iyi şekilde Lenin tarafından özetlenmiştir: “Tüm ulusal baskılara karşı mücadele mi diyorsunuz? Elbette, Şüphesiz! Ulusal [kapitalist] ekonomik kalkınma, genel olarak ‘ulusal kültür’ için mücadele mi diyorsunuz? Hiç kuşkusuz ki hayır!”⁴⁶ Madun çalışmaları projesinin sözcüleri, tıpkı Bauer’in daha erken dö-

42 Ed. Ranajit Guha, *Subaltern Studies I–VI: Writings on South Asian History*, Oxford University Press, 1982–1989.

43 Ed. John Beverley ve José Oviedo, *The Postmodernism Debate in Latin America*, Duke University Press, 1993.

44 John Beverley, “Subaltern Resistance in Latin America: A Reply to Tom Brass”, *The Journal of Peasant Studies*, 31:2, 261–275, s. 272 ve devamı.

45 Beverley ne yazık ki yanılıyor. Bauer’in geç 1920’ler ve erken 1930’lardaki reformist Halk Cephesi politikaları işçi sınıfının faşizme karşı muhalefetini güçlendirmemiş, aksine bu muhalefetin hareketsiz kalmasına neden olmuş ve böylece aşırı sağın iktidarı almasını kolaylaştırmıştır. Bkz. Martin Kitchen, “The Austrian Left and the Popular Front”, *The Popular Front in Europe*, Ed. Helen Graham ve Paul Preston, Macmillan, 1987, s. 35–57.

46 Bkz. V. I. Lenin, “Critical Remarks on the National Question”, *Collected Works 20* içinde, Progress Publishers, 1964, s. 35 (vurgu aslında); Leon Trotsky, *The History of...*, s. 908 ve devamı. Marx da aynı uyarıyı yapıyordu: işçi sınıfının ulusal ve/veya etnik temelde bölünmesi, devrimci öznenin yaratılması için gerekli olan dayanışmanın altını oyacaktır. Geç 1860’lar ve erken 1870’lerde, Marx, Britanya için şunları söylüyordu: “[İngiliz ve İrlandalı sanayi işçileri arasındaki] çatışma, gazeteler, vaizler, karikatür dergileriyle yani yönetici sınıfın tasarrufundaki tüm araçlarla suni bir şekilde sürdürülmekte ve köpürtülmektedir”. Karl Marx, *The First International and After*,

nemde geliştirdiği söyleme benzer biçimde, bu ayrımı yapmaktan kaçınmaktadır ve sonuç olarak “ulusal [kapitalist] ekonomik kalkınma, genel olarak ‘ulusal kültür’ için mücadele”yi savunma noktasına gelmektedir. Kırsal toplulukların tarihsel olarak dış etkilerden her zaman azade kaldığını ve otantikliğini koruduğunu düşünen bu teorisyenlerin hepsi –önceden Bauer, şimdi ise postmodernistler– köylü kökenli yerli milliyetçiliğini (= “madunun kendi adına konuşmasını”) olumlu ve kapsadığı insanları güçlü kılan bir kimlik olarak görmektedir ve bu milliyetçiliğin politik bir güç olarak sahneye çıkmasını arzulamaktadır.

“Yeni” popülist postmodernistler, devlet iktidarının ele geçirilmesi hedefinin yerine “sivil toplum”un tesis edilmesini koymaktadır. Benzer biçimde, halkın yerleşik kültürünün korunması, ekonomik kalkınmanın alternatifi (ve ikamesi) olarak sunulmaktadır ki, bu, sosyalist teorinin her zaman eleştirdiği ve karşı çıktığı, tüm geleneksel kurumları bünyesine dâhil eden “sivil toplum” ideolojisinin savunusunu kaçınılmaz olarak beraberinde getiren bir epistemolojik tutumdur. “Yeni” postmodern popülizmin bu tutumu ve bunun üzerine inşa ettiği analitik çerçeve, kırsal taban hareketlerinin anlamını ve hedefini yeniden tanımlamaktadır: Hindistan ve Latin Amerika’daki yoksul köylüler ve işçiler devlet aygıtının kontrolünü ele geçirip üretimi kendi çıkarlarına göre yeniden örgütlemek ve bunun sağlayacağı yararlardan faydalanmak için mücadele etmek yerine (yani Marksistlerin öne sürdüğünün aksine), devrimci dönüşümün öznesi olmaktan uzak durmaktadır.⁴⁷ Bu işçilerin ve köylülerin mücadelesinin daha ziyade günlük/geçici meselelerle ilişkili olduğu

söylenirken, madun direnişlerinin çoğunlukla ilgili yerelle sınırlı kaldığı ve bu direnişlerin tek amacının kültürel kimliği (=“farklılığı”) muhafaza etmek olduğu öne sürülmektedir.⁴⁸ Dolayısıyla, postmodern teoriye göre, kırsal “öteki”yi güçlendiren, sınıf olarak hareket edebilmesi ya da ekonomik gelişim değil, kültürel kimlik

---

Penguin Books, 1973, s. 166–171. Luxemburg, Dođu Avrupa’daki köylüler ve tarım işçileri için, Shachtman ise, Birleşik Devletler’in güneyindeki küçük çiftçiler, kiracılar ve tarım işçileri için aynı noktanın altını çizmişlerdir. Rosa Luxemburg, *The National Question*, Monthly Review Press, 1976; Max Shachtman, *Race and Revolution*, Verso, 2003.

47 Marksizm yalnızca siyasi iktidarın bir sınıf tarafından ele geçirilmesi için (feodalizmde burjuvazi, kapitalizmde işçi sınıfı tarafından) verilen devrimci mücadelelere politik meşruiyet tanır. Marksistler, köylülük homojen bir yapı olmadığı için, zengin, orta ve yoksul köylülerin direnişlerinin her birinin farklı bir sınıfsal temele dayanacağını, bu direnişlerin farklı anlamları ve hedefleri olacağını iddia etmektedir. Postmodernizmin sözcüleri ise, sınıfsal olarak farklılaşmamış, homojen bir köylülük ile sınıfsız bir devlet arasında geçen kurgusal bir mücadeleden söz ediyorlar (bu karşıtlık, Marksist söyleme değil, Marksizmin “ötekisi” olan popülizme aittir). Başka bir yerde söylediğimiz gibi, “kültürel dönemeç” akademinin ötesine geçerek, devrimin yerine direnişi ikame eden “yeni” postmodern popülistlere kadar uzanmaktadır. Bkz. Tom Brass, *Labour Markets, Identities, Controversies: Reviews and Essays, 1982–2016*, Brill, 2017, s. 152–156. “Yeni” postmodern popülistlerin kültürelcililiği onları aşırı sağ popülizmle aynı politik çizgiye getirmektedir. Böylece, Asya’da “Zomya” diye bir yer olduğu ve bu yerin çevre devletlere karşı “mekânsal” direnişin odağı olduğunu kanıtlama çabası ile “Avrasya” olarak adlandırılan yerin coğrafyası ve tarihiyle Rus milliyetçi söyleminin merkezi unsuru haline getirilmesi örtüşmektedir.

48 James C. Scott, *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*, Yale University Press, 1985.

mücadelesi süreci ve bunun önüne koyduğu hedeflerdir.⁴⁹

Buradaki sözüm ona anti-kapitalist tutumun ortaya çıkardığı ironiyi görmemek mümkün değil. Geçen 25 yıl boyunca, küçük toprak sahibi köylülüğün aleyhine işlediği için iktisadi kalkınmanın sürdürülmesine karşı çıkan birçok akademisyen –özellikle de sosyal bilimler alanında çalışanlar” –yeni” popülist postmodern teorik çerçeveden beslendiler.⁵⁰ Kalkınmacılığı eleştirirken yalnızca kırsal “öteki”nin kendi kültürünü korumaya hakkı olduğunu hatırlatmıyorlardı. Aynı zamanda, neo-liberal devlete karşı ve onun dışında, yerel bir “sivil” toplumun yaratılması için, bu otantik kültürün ideolojik ve örgütsel zemin sağladığını ilan ediyorlardı. Bu kültür-cü yaklaşım, özü itibarıyla, 1917 Rus Devrimi’nin bıraktığı mirası, gerçekleştirdiği iktisadi kalkınmayı bir kenara atarak onu yalnızca estetik açıdan değerli bulan görüşle de uyum içindedir. Dolayısıyla, “yeni” popülist postmodernizm, 1980’ler ve sonrasında, reformistlerin ve muhafazakârların daha evvel Avrupa bağlamında öne sürdüğü argümanların aynısını, farkında olmadan, Üçüncü Dünya kırsalındaki ekonomik kalkınmanın sürdürülmesine karşı kullanmıştır.

“Yeni” postmodern popülizmin sorunlu unsuru, bunedenle, “farklılık”/“çeşitlilik” yanlısı tutumunun, birisi sol siyasete, diğeri sağ siyasete ait iki zıt anti-kapitalizmi birbirinden ayırt etmeyi başaramamasıdır. Bunlardan ilki, sosyalizmi, kapitalizmi aşan bir “öteki” olarak konumlandırırken, revizyonistler, toprak sahipleri ve köylülerin birlikte huzur içinde (“halk” olarak) yaşadıkları bir kapitalizm–öncesi kırsal düzen tasavvur etmektedir. Revizyonistlerin söyleminde merkezi bir yer tutan ulusal kültürel otantiklik yeni bir epistemolojik yaklaşım değildir. Bu epistemolojinin temel varsayımlarının, zamandan ve mekândan bağımsız olarak, muhafazakârlarca öne sürülen düşünce ve iddialara daima içkin olduğunu görebiliriz.

49 Madun/direnış yaklaşımıyla “yeni” sağ popülizmin kaynaşmasının arkasındaki nedeni görmek zor değil. Maduniyet/direnış çalışmalarının, “yeni” sağ popülizm tarafından da paylaşılan epistemolojisi, (ister toprak sahipleri, ister kiracılar; ister zengin köylüler, ister yoksul köylüler tarafından gerçekleştirilsin) bütün direnişlerin meşru olduğunu ilan etmektedir. Maduniyet çalışmaları tarafından kullanılan “direnış” ve “güç” kavramlarının ortaya çıkardığı zorluk, bunların her zaman ve her yerde bulunduğunun söylenmesi değildir. Esas mesele bu yaklaşımın politikadan kaçınmasıdır. Direniş teorisi, böyle yaparak yalnızca (sosyalistlerce) faşizme karşı ve (faşistlerce) sosyalizme karşı direniş arasında ayırım yapmamakla kalmazlar, aynı zamanda –tipik postmodern tutarsızlıkla– böyle bir ayırım yapmanın gerekliliğini de reddederler.

50 Bunun akademik dergilerde yapılan yayınları nasıl etkilediğine ilişkin olarak bkz. Tom Brass, “Peasants, Academics, Populists: Forward to the Past?”, *Critique of Anthropology*, 35:2, 2015, s. 187–204. Marksist yaklaşımların popülistler tarafından şiddetle reddedilişine şu görüşler örnek gösterilebilir: “‘Yanlış bilinç’e, ‘hegemonya’ya ya da sınıfın ‘gerçek’ine... çıkarlara yakılan bitmek bilmez ağıtlar... Marksistlerin ‘yanlış bilinç’ sızlanması... Köylülerin (birçok Marksiste göre) ‘hatası’... yani (sosyal hareket teorisyenlerine göre) ‘savunmacı’ yerel mücadelelerini aşamaması, atadan kalma politikalara ve kültüre sahip olduklarının diğeri bir işarettir”. Bu reddiye, köylü özcülüğü ve politik etkisini savunan klasik bir popülist iddia takip etmektedir: “Toprak için verilen mücadeleler kendi içinde değerlendirilirse, toprak talebi ya da savunmasının, küçük mülk sahibi köylüler tarafından gerçekleştirilse bile genellikle berrak bir sınıf bilincinin ifadesi olduğu açıktır...” Bkz. Ruth Hall, Marc Edelman, Saturnino Borrás, Ian Scoones, Ben White and Wendy Wolford, “Resistance, Acquiescence or Incorporation? An Introduction to Land Grabbing and Political Reactions ‘From Below’”, *The Journal of Peasant Studies*, 42, 2015, s. 467–488.

Sonuç

Devrim öncesi Rusya kırsalını, iktisadi ve sınıfsal olarak değişmeyen/farklılaşmayan ve geçimlik üretimle yetinen köylülerin toprak sahipleriyle birlikte mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdüğü bir dünya olarak idealize eden pastoral tasvir somut gerçekliği çarpıtmaktadır. Kanıtlar göstermektedir ki, devrim öncesi Rusya kırsalı, zengin köylülerin içinden çıkmış olan kapitalist üreticilerin toprak sahiplerinden kırsal mülkiyet satın aldığı/kiraladığı ve keskin sınıf mücadelelerinin yaşandığı bir ortamdır. Kırsaldaki sınıf mücadeleleri ve kapitalizmden sosyalizme geçiş arasındaki ilişki hakkındaki Marksist teoriyi ortaya koyan Lenin, Trotskiy, Luxemburg, Preobrajenskiy ve diğerleri, köylülüğü sınıfsal olarak farklılaşmamış bir bütün olarak görmenin tehlikesine dikkat çekmişlerdir. Bu bakış açısı, köylülüğün saflarında, tarımsal üretimin kolektifleştirilmesine, yeniden bölüşümcü vergilendirmeye ve özel toprak mülkiyetinin toplumsallaştırılmasına yönelik tüm girişimlere karşı çıkabilecek, güçlü ve zengin bir katmanın bulunduğu gerçeğini gizleyecektir.

Muhafazakârlar, 1917 Rus Devrimi'ni –kutlarken değil– anarken, devrimci dönüşümün işçi sınıfının doğrudan eyleminin sonucu olacağını savunan solculara her zaman öfkeyle karşı çıkmaktadır. Böyle bir tutum almaları elbette sürpriz değil. Şaşırtıcı olan, bazı ilericilerin ve solcuların da bu tür bir doğrudan eylemi hem olumsuz hem de olanaksız olarak görmeleridir. Bu yaklaşım, günümüzde, Rus Devrimi'ni esasen veya yalnızca kültürel bir olgu olarak ele alan eğilimde kendini göstermektedir. Buradaki mesele, kültürel ilerlemenin devrimin olumlu sonuçlarından biri olarak görülüp görülmemesi değildir. Şüphesiz ki öyledir. Esas mesele, kültürel atılıma 1917'nin kayda değer tek mirası olarak muamele edilmesi ve devrim sürecinin diğer eşdeğer öğelerinin özellikle de politikanın savunulmasından kaçınılmasıdır. Kimi solcuların bilinçsizce dâhil olduğu, kimilerininse açıktan benimsediği bu eğilimin, devrimci siyaset açısından bir geri çekiliş süreci olduğunu görmek zor değil. Bu yazıda öne sürüldüğü gibi, bu geri çekilişin nedenlerinden biri, verili düzenin aşılmasından kaçınan bir anti–kapitalizmin sözcülüğünü yapan ve bu nedenle politik olarak daha az tehlikeli olan “yeni” popülist postmodernizmin 1980 sonrasında akademiye hâkim olması ve böylece sosyalizme geçişi savunan kapitalizm eleştirilerinin yerini almasıdır.

Postmodern “kültürel dönemeç”in, Marksizmin akademi içindeki teorik ve pratik faaliyetleri açısından ne gibi politik sonuçları olduğu açıktır. Marksizmi bırakıp “yeni” popülist postmodernizme iltihak edenler düşmanın cephaneliğinden çaldıkları silahlarla savaşımaya başladılar. Sınıf ve enternasyonalizmi, “ötekilik” ve ulusal kültürle ikame ettiler. Böylece, popülizm sosyal bilimlerde hâkim teorik çerçeve haline gelirken, bireylerin ve “yeni” sosyal hareketlerin “direniş”i, radikal bir eylem olarak devrimi seçenek olmaktan çıkardı. Marksist teori ve pratiğin kurumsal “evcilleştirilmesi”nin bir sonucu olarak akademik politik söylem radikalliğini yitirdi.

Bu geri çekilişin temelinde Marksizmin ana ilkelerinin terk edilmesinden ziyade, bu ilkelerin ne olduğunun ya da olabileceğinin artık bilinmiyor oluşu yatmaktadır. Yaş, cinsiyet, din, cinsel kimlik, etnisite, ulusal aidiyet gibi sınıf dışı kimliklerin, kapitalizmi dönüştürebilecek bir potansiyele sahip olduğunu ve “Yeni” sosyal hareketlerin direnişlerinin *odağında* bu “sistemi yıkma” amacının bulunduğunu öne

sürenler, birbiriyle yakından ilişkili iki hayati meseleyi göz ardı etmektedir. Sınıf dışı kimliklerin direnişi ve güçlendirilmesi, birikim sürecine katkı sağlamaları durumunda, bizatihi sermaye tarafından teşvik edilmektedir. Dolayısıyla, çoğu durumda, sınıf dışı kimliklerin güçlenmesi ya da kurtuluşu kapitalizm sistemi dâhilinde, en az sosyalizmde olduğu kadar mümkündür.

Daha endişe verici olan durum, “kültürel dönemeç”in, Üçüncü Dünya kırsal kalkınmasına ilişkin akademik tartışmaları aşarak kapitalizmin merkezlerindeki yani Avrupa ve Amerika’daki politik tartışmaları da etkilemeye başlamasıdır. Postmodern teori, kültürel kimliğe bir politik güç olarak imtiyaz tanıdığı ölçüde, Farage, Le Pen ve Trump gibi popülistlerin temsil ettiği milliyetçi ideolojinin suç ortağıdır. Bu siyasetçiler, –göçmenlerden oluşan yedek iş gücü ordusunu genişleten ve hem iş arayan emekçiler hem de kapitalistler arasında rekabeti kızıştıran– ekonomik kriz politik krize doğru evirildiğinde, *serbest piyasa* ekonomisini ve sermaye birikimini popülist politikalarla desteklemektedirler.

Postmodernizm, kültürel kimliğe vurgu yaparak göçmenin “öteki”liğini öne çıkarmaktadır. Aşırı sağ bu argümanın karşısına başka bir kültürel vurguyla çıkmaktadır. Bu sefer, göçmen olmayanın (=İngiliz, Fransız ya da Amerikalı “kendilik”) kimliği ön plandadır. Kapitalizmin tüm çelişkileriyle birlikte dünyanın her yanını egemenliği altına aldığı bu dönemde, sosyalist fikir ve eylemin yokluğundan güç alan popülistler bu söylemi kullanarak, işçileri, işlerini ve yaşam standartlarını korumanın/sürdürmenin tek yolunun milliyetçilik olduğuna etkili bir şekilde ikna edebilirler. Yani sol, temel ilkelerini (sosyalizm, sınıf, devrim) terk ederek ve sınıf dışı kimliklerin daha köklü ve güçlendirici olduğuna ilişkin postmodern fikirleri benimseyerek politik yelpazenin sağına doğru kaydıkça, aşırı sağ, solun boşalttığı alana yerleşmekte ve sınıf kimliğini kendi ideolojisine eklemektedir.

Gerçek gazetesi

Gerçek gazetesi Devrimci İşçi Partisi'nin (DİP) merkezî yayın organıdır. Partinin hem kendi üyeleri ve sempatizanlarıyla hem de toplumun sömürülen ve ezilen geniş kesimleriyle bağlarını kuran, en önemli örgütlenme aracıdır.

2009 yılında, dünya kapitalizminin Üçüncü Büyük Depresyon'a sürüklenmeye başlamasının üzerinden henüz bir yıl geçmemişken yayın hayatına başlayan *Gerçek*, yıllar içinde Üçüncü Büyük Depresyon döneminde dünya devriminin yeni dalgası sayısız ülkeyi gezerken, devrimlerin, isyanların, halk ayaklanmalarının sesini, soluğunu bu topraklara taşıdı. Ama ayağını en çok kendi topraklarına bastı. Bu topraklarda sermayenin, emperyalizmin ve onların her renkten siyasi temsilcisinin yalanlarına karşı, işçi sınıfının ve ezilenlerinin gerçeklerini yazdı. İşçi sınıfının bağımsız sınıf siyasetinin, enternasyonalizmin ve Marksizm'in sesi oldu.

Gerçek, işçi sınıfının, emekçilerin, ezilenlerinin mücadelelerinden, direnişlerden, grevlerden, işgallerden beslendi. *Gerçek*'in matbaadan sonraki durağı hep işçi servisleri, grev ve direniş çadırları ile emekçi mahalleleri oldu, olmaya devam ediyor. Ve işçi sınıfı ve emekçiler, bu gazetenin sadece okuyucusu değil, aynı zamanda yazarı. *Gerçek*'in sayfaları, metal fabrikalarından, fabrikalardan işçilerin, çeşitli sektörlerden emekçilerin yazdığı yazılarla dolu.

Gerçek gazetesini alın, okuyun, okutun!

Gerçek'i her gün internet sitesi ve sosyal medya hesaplarından takip edin, paylaşın!

 gercekgazetesi.net

 [gercekgazetesi](https://twitter.com/gercekgazetesi)

 [gercekgazetesi.net](https://facebook.com/gercekgazetesi.net)

 [gercekgazetesivideo](https://youtube.com/gercekgazetesivideo)

 [gercekgazetesi](https://instagram.com/gercekgazetesi)

 anchor.fm/gercek

 [gercekgazetesi](https://play.google.com/store/apps/details?id=com.gercekgazetesi)